

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ДОРАДНИЦТВА В УКРАЇНІ

Кривоконь О.С.

Україна, Вінницький державний аграрний університет

Рассмотрены особенности и преимущества организации консультационной деятельности по университетской модели в Украине и США. Намечены основные пути усовершенствования сельскохозяйственного консалтинга в Украине на ближайшую перспективу исходя из нынешней ситуации в аграрной сфере.

В процесі становлення ринкової економіки в Україні сільськогосподарська інформаційно-консультаційна (дорадча) служба відіграє значно більшу роль, а ніж в країнах, які мають ринкову економіку довгий час. В результаті цього перехідного процесу сільськогосподарські виробники змушені виконувати зовсім іншу роль, ніж коли вони повинні були виконувати накази “згори”. Їм необхідно вчитись, як приймати багато ефективних управлінських та інших рішень, які в минулому (в період адміністративно-командної системи) приймались за них.

З історичних джерел відомо, що сільськогосподарські дорадчі служби в Україні функціонували з початку ХХ століття. Країни Європи і Північної Америки багато почерпнули з цього досвіду. Одним із видатних економістів-аграрників того часу був Олександр Васильович Чаянов, який зробив значний внесок в розвиток економіки і організації сільського господарства, в теорію і практику розвитку кооперативного руху, економічну географію, рахівництво (ведення рахунків), таксацію (оподаткування), економічний аналіз, статистику.

В 1913 році в Росії працювало 9000 співробітників сільськогосподарської інформаційно-консультаційної служби, в той час як в Нідерландах, наприклад, тільки 35. Олександр Васильович Чаянов опублікував за кордоном в 1917 році посібник по сільськогосподарській консультаційній службі, який потім був перекладений на російську мову. Його ідеї і до теперішнього часу дуже цінні, так як в той час сільськогосподарська консультаційна служба в Росії, можна із впевненістю сказати, була кращою в світі [1, с.23].

О.В.Чаянов розглядав головну роль консультаційної служби в підвищенні спроможності сільськогосподарських товаровиробників приймати власні управлінські рішення, так як саме вони краще за інших знають свою ситуацію. Саме сільськогосподарський виробник повинен сам отримувати максимум із кожної ситуації

в своєму господарстві. Це означає, що завдання співробітника консультаційної служби полягає не в зміні форм ведення господарства, а в навчанні самих виробників, які в результаті можуть вирішити, змінювати або не змінювати метод ведення господарства.

Успішне навчання сільськогосподарських виробників потребує відповідного володіння ситуацією і уміння аналізувати її. Для співробітників консультаційної служби не достатньо володіти знаннями тільки про результати наукових досліджень. Необхідно також, щоб вони знайшли нові творчі шляхи їх застосування в кожній окремо взятій ситуації, і інтегрувати їх з досвідом сільськогосподарських виробників. Це потребує також відповідних знань ринку і змін на ньому. Відповідно, співробітник консультаційної служби повинен бути підготовлений не тільки по сільськогосподарським виробничим технологіям, але й по економіці, комунікації з іншими людьми і т.д.

За часів Радянського Союзу існувала система професійної освіти та підвищення кваліфікації в галузі сільського господарства. Хоча в більшості випадків вона була формальною, і велика частина наукових розробок не була впроваджена в сільськогосподарське виробництво, а це є одним із головних завдань інформаційно-консультаційного забезпечення. Після розпаду Радянського Союзу, в Україні почала згасати просвітницька робота в галузі сільськогосподарського виробництва і до середини 90-х років майже повністю припинилась за браком коштів на її фінансування.

Зрозуміло, що ця ситуація не могла залишатись такою довго, і в Україні почали відкриватись проекти підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом запровадження системи дорадництва, які фінансувались європейськими та американськими агенціями і фондами. Так, у Львові започаткував свою діяльність проект, фінансований європейською спільнотою.

У Вінницькій області в 1998 році при аграрному університеті також був започаткований проект по підтримці сільськогосподарських товаровиробників (фермерів), і фінансувався американською агенцією з міжнародного розвитку USAID [3, с.24]. Проект мав два етапи, останній з яких закінчився в лютому 2005 року.

Звичайно обидва етапи згаданого проекту мали значний позитивний вплив на сільськогосподарських товаровиробників Вінницької області, в тому числі на ефективність їх фінансово-господарської діяльності. Однак, можна було би очікувати кращих результатів від другого етапу проекту, який проіснував з 2002 року по 2005 рік. На жаль причиною низької ефективності другого етапу проекту слугувало те, що декількома особами з числа українського керівництва проектом було прийнято хибне рішення створити центральний координаційний офіс поза межами університету.

Таким чином, була порушена університетська модель дорадництва, що пропагувалась американською стороною. Дивним було також те, що на другому етапі проекту деякі з американських колег висловлювали думки про відсутність в українських науковців поняття про дорадництво, та методи його запровадження. Адже саме на працях того ж Чайнова самі американські дорадники й починали вчитися на початку ХХ століття. До того ж був гарний і багатий досвід існування просвітницької роботи в часи Радянського Союзу.

Однак, не дивлячись на певні неузгодженості, полеміку та дискусію, можна ствердно сказати, що американська модель дорадництва найбільше імпонує Україні. Але при цьому необхідна виваженість і тривалий процес адаптації, який уже пройшов центр дорадництва Інституту післядипломної освіти та дорадництва Вінницького державного аграрного університету.

Думка щодо прийнятності університетської моделі сільськогосподарського дорадництва знайшла своє відображення в наказі Міністерства аграрної політики України “Про розвиток системи аграрної освіти та удосконалення підготовки кадрів для агропромислового комплексу” №217 від 27 березня 2007 року.

Так, пункт 5.4. згаданого наказу говорить про те, що головні управління агропромислового розвитку облдержадміністрацій зобов’язані сприяти формуванню сільськогосподарських дорадчих служб та їх розміщенню на базі аграрних вищих навчальних закладів і наукових установ, залучати науково-педагогічних і педагогічних працівників та науковців до створення дорадчих служб та організації надання дорадчих послуг суб’єктам господарювання, що проводять діяльність у сільській місцевості.

Нині багато міжнародних агенцій пропонують для впровадження закордонні моделі організації консультативних служб в аграрному секторі економіки України, однак вітчизняний історичний досвід переконливо свідчить, що у нас є власні надбання в даній сфері. Тому потрібно трансформувати теоретичні і практичні аспекти минулого для покращення діяльності існуючої системи сільськогосподарського дорадництва в нашій державі.

Однак, слід вказати на недоліки дорадчих служб за кордоном, на прикладі Сполучених штатів Америки. З серпня по вересень 2003 року автор проходив стажування в університеті штату Айова США по програмі банківської справи, кредиту і фінансів в галузі сільського господарства. Під час навчання група слухачів відвідувала дорадчу службу “Extantion” одного із округів штату Айова.

Слід сказати, що для автора було досить цікаво вивчити досвід роботи дорадчої служби в США і порівняти його із діяльністю Центру навчання та підтримки приватних

сільськогосподарських товаровиробників Вінницького державного аграрного університету, так як з 1999 року сам працював в згаданій організації.

По приїзду до служби “Extantion” (далі – Служби) одного із округів штату Айова слухачі детально ознайомились із її поточною роботою та стратегічними планами. Звичайно, працівники служби не були готові, як кажуть, до приїзду іноземних відвідувачів, а тому всі недоліки в роботі були “на лице”.

В рамках Проекту “Підвищення доходності фермерських господарств шляхом запровадження Extantion в Україні”, який фінансувала Американська агенція з міжнародного розвитку USAID, представники американської сторони, а саме співробітники університету штату Луїзіана, весь час намагались переконати українську сторону в тому, що в США дорадчі служби працюють дуже ефективно і цілеспрямовано. Крім того, вони весь час вимагали, щоб за мінімальної оплати праці українські співробітники працювали не на 100%, а на всі 150%. Тут варто згадати й те, що районні спеціалісти Центру не були в повному обсязі забезпечені паливно-мастильними матеріалами для того, щоб виїжджати до фермерів і просто мати змогу виконувати свої прями обов’язки.

Українська сторона “свято” вірила, що в США дорадча діяльність (яка, до речі, функціонує більше 100 років) налагоджена дуже добре і приносить реальну користь фермерам. Українські співробітники Центру, які відвідували дорадчу службу університету штату Луїзіана бачили тільки світлий бік медалі. Однак, автор побачив зовсім інше в штаті Айова. Так от повернемося до іншої сторони медалі, тобто до недоліків американського дорадництва на прикладі одного із окружних офісів служби Extantion.

По перше, на робочому місці були присутні тільки 3 співробітники офісу із 8, хоча була десята година ранку. Не було змоги ознайомитись із річним та місячним планом роботи офісу служби Extantion, так як вони були відсутні взагалі. На запитання: “чи робите ви сегментацію запитів від фермерів по напрямках (технологічні, юридичні питання і ін.) і чи їх статистика?” співробітники офісу взагалі не зрозуміли про що запитує автор.

У фермерські господарства районний спеціаліст планово не виїжджає, а лише очікує в офісі коли до нього прийдуть фермери і дадуть запит. Семінари проводяться раз на місяць, при цьому чисельність відвідувачів дуже незначна (а це свідчить про авторитет служби). Офіс забезпечений Інтернет зв’язком, але він використовується не по призначенню (відсутня інтерактивна дошка об’яв для фермерів, не відбувається

пошук в Інтернеті інформації про погоду, а відповідно не розсилаються інформаційні листки і т.д.).

Можна зробити висновок, що, дійсно, університетська модель дорадництва, яка функціонує в США є прийнятною для України. Однак необхідно робити власні надбання, а не “сліпо” копіювати дії американців в галузі дорадництва. Адже ментальність у нас зовсім інша, та й специфіка вітчизняного сільського господарства досить значна.

На нашу думку, поліпшення сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні полягає в наступних напрямках:

- формування єдиної національної концепції розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності;
- подальша адаптація зарубіжного досвіду щодо дорадчої діяльності до вітчизняних умов;
- уніфікація організаційних і методичних моментів в діяльності дорадчих служб на національному рівні;
- комбінація джерел фінансування дорадчих служб (державне фінансування, самофінансування, донорські надходження від міжнародних організацій, інвестиції ін.);
- запровадження професійної підготовки кадрів для дорадчих служб на базі вищих аграрних закладів із відкриттям відповідної спеціальності;
- подальша розробка і поширення навчальних посібників з теорії та практики дорадництва.

Перелік посилань

1. Галич О.А., Сосновська О.О. *Сільськогосподарське дорадництво. Навч. посібник.* – К.:ЦУЛ, 2007. – 368с.
2. *Основи сільськогосподарського дорадництва в Україні: Навчальний посібник/ Ю.Бакун, М.Безкровний, П.Браунта та ін.; за ред..Р.Шмідта.* – Львів, 2003. – 680с.
3. *Теорія та практика дорадництва (Планування та втілення програм Екстеншин): Навчальний посібник/ Т.Буткалюк, Ю.Ванжула, Г.Лоянич та ін.* – Вінниця: Консоль, 2004. – 240с.